

HLAVAČKOVÁ, Miriam. *Pútnik. Kráľ Mikuláš Ujlaki a jeho cesta do Ríma.*

Budmerice : Vydavateľstvo RAK, 2022, 335 s.

ISBN 978-80-85501-89-6.

Všetky cesty vedú do Ríma. Toto okrídlené príslovie, ktoré v súčasnosti chápeme metaforicky, v minulosti predstavovalo rukolapnú a doslovnú realitou. Tisícky ľudí putovali do Ríma už v prvých storočiach raného stredoveku, aby si splnili sľub vykonania púte alebo aby získali odpustky. Putovali aj ľudia „od nás“, pravda, spočiatku len elita, ktorá si túto namáhavú a často nebezpečnú cestu mohla dovoliť. A tak v civilidalskom evanjeliári nájdeme v zozname pútnikov, ktorí veľmi pravdepodobne putovali do Ríma, aj príslušníkov veľkomoravskej elity, teda Svätopluka, Svätožizňu, Koceľa, Pribinu a ďalších.

O niekoľko storočí neskôr sa vydal do Ríma aj ďalší človek z našich končín – Mikuláš Ujlaky (po roku 1407 – 1477), mačviansky bán, ktorý si meno odvádzal od panstva v Iloku (Újlak) na území dnešného Chorvátska, ale patrilo mu aj panstvo v Hlohovci. A práve jeho životnému osudu je venovaná objemná publikácia z pera Miriam Hlavačkovej, pôsobiacej v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Kniha vyšla v budmerickom vydavateľstve RAK, ktoré má na svedomí už viacero podobne vydarených publikácií tohto typu. V podstate ide o monografie, ktoré sa venujú istej historickej osobnosti (napríklad Barbora Celjská), no cez jej osudy reflektujú aj spoločnosť doby, v ktorej žila.

Autorka prepojila v svojej práci dve línie: prvú, chronologickú, predstavuje opis životných osudov Mikuláša Ujlakyho, vysokopostaveného šľachtica v Uhorsku. Práve on, „pán z Hlohovca“, v roku 1440 pasoval Ladislava Pohrobka ako niekoľkomesačné bábätko za rytiera. A tak sa v texte mihne i Alžbeta, kráľovná Uhorska, a jej dvorná dáma Helena Kottanerová, ktorá nám zanechala napínavý opis toho, ako obe dámy ukradli svätoštetanskú korunu pre Ladislava (mimochodom, preklad spomienok Heleny Kottanerovej, vzácneho historického prameňa napísaného ženskou rukou, takisto vyšiel v budmerickom RAK-u).

Druhou nosnou líniou knihy je téma pútnictva, ktoré od raných čias kresťanstva predstavovalo jeho neoddeliteľnú súčasť. Aj cez vyrozprávanie púte Mikuláša Ujlakyho do Ríma sa pred čitateľom otvára svet náboženskej púte, ktorý už dávno zanikol, alebo sa v zásadnej miere zredukoval či transformoval na čosi, čo zodpovedá mentalite novoveku – teda na turizmus. I keď už v tých časoch existovali takí, čo „bezmyšlienkovite behali od jedného pútneho miesta k druhému“ a prevládala v nich „zvedavosť a túžba vidieť nové veci“ (s. 43), a nie duchovný záujem.

Hneď prvá kapitola je venovaná „vymedzeniu pojmov“, teda toho, čo putovanie na sväté miesta pre stredovekého človeka znamenalo. Ide totiž o pojmy, ktoré sekulárne založenému súčasníkovi nepovedia nič alebo veľmi málo, ak sa mu v pamäti zachovala

matná spomienka na hodiny dejepisu. Takým výrazom sú napríklad odpustky a systém ich získavania alebo sľub vykonať púť, ktorý mohol za odplatu vykonať iný človek. V niektorých prípadoch púť nebola len hocaké putovanie na blízke pútnické miesto: v roku 1307 za usmrtenie šľachtického syna musel familiár vinníka šľachtica Kokoša z Lomnice vykonať kajúcnu púť do Ríma, ďalej do Bari, mal pokračovať do Santiaga de Compostela a nakoniec mal svoje putovanie zavŕšiť v Aachene (s. 41), čo na tie časy predstavovalo záležitosť minimálne na tri roky.

Centrom, ku ktorému gravitoval vtedajší kresťanský svet, bol, prirodzene Rím. A tak napríklad v jubilejnom roku 1300 (milostivý rok ako čas spoločenského zmierenia) „nesmierne množstvo oboch pohlaví, mladí aj starí, z oboch strán Álp, tiahli v ústrety odpustkom“ (s. 35). Svoje zastúpenie mali odjakživa i „pútnici z Panónie“ alebo Uhri. Pravda, každý pútnik putoval podľa svojich prostriedkov. A tak kým sa veľkolepý sprievod Mikuláša Ujlakyho dostal do dobových prameňov, kde sa spomína počet koní a kočov, ako aj ich výstroj, tisícky iných pútnikov museli čeliť počasiu, nepredvídaným situáciám a zbojníkom, ako napríklad farár Ján, ktorý dostal odporúčanie, aby sa púti vyhol, lebo istého rehoľníka „zbojníci drsne a bezohľadne zmlátili, hrozným spôsobom okradli, dokonca – s prepáčením – hľadali peniaze aj v jeho zadnici, a veľa si od nich vytrpel“ (s. 145).

Autorka priznáva, že nie je jasné, prečo sa Mikuláš Ujlaky vybral v pokročilom veku ako sedemdesiatnik do Ríma. Je možné, že dal sľub v ťažkej chorobe alebo počas bojov. No púť prežil a o dva roky neskôr sa mohol zúčastniť na svadbe Mateja Korvína s Beatrix Aragónskou. Bola vtedy ukrutná zima, že „nikto žijúci na zemi si nemohol predstaviť väčší chlad a sneh. Ľad bol hrubý na tri lakte a trvalo to až do sv. Juraja“. Toto počasie zrejme podkopalo už aj tak krehké zdravie Mikuláša, ktorý v tom roku zomrel.

Kniha sa aj pre laika číta dobre, hoci na prvý zbežný pohľad sa môže zdať, že niektoré pasáže sú príliš informačne preťažené dátami, menami a technickosťou. Z pohľadu odborníka sú tieto informačne presýtené časti kapitol dokladom perfektne zrealizovaného výskumu a rešerše, na ktorých autorka stavia svoje závery. Napokon, autorka vyvažuje tieto pasáže plné dátumov alebo geografických údajov opismi dobových zvykov alebo spoločenských kódov. Napríklad opismi toho, ako vyzeral sprievod majetných pútnikov, ako sa organizovala cesta, kde prespávali a podobne.

Táto výpravná kniha o stredovekom pútnictve v plátenej tvrdej väzbe, s nádhernou grafickou úpravou a bohato vybavená fotografiami máp, obrazov či dobovej architektúry len pokračuje v trende vysoko nastavenej latky budmerického vydavateľstva RAK, ktoré sa už tridsať rokov venuje vydávaniu historiografických diel, ale aj pôvodných prameňov. A číta sa veľmi dobre, najmä preto, lebo Miriam Hlavačková tlmočí dávne stredoveké reálie spôsobom, vďaka ktorému ich pochopí aj historický laik, ako napríklad pisateľka tejto recenzie. A tak zrazu výraz „kupčenie s odpustkami“, ktoré školským deťom v kontexte marxistickej historiografie do úmoru opakovali súdružky učiteľky na hodinách dejepisu, zrazu nadobúda konkrétne kontúry, pričom sa ukazuje, že to bol len zlomok reality postavenej na princípe *do ut des*. Napokon, tento princíp často funguje aj v súčasnej spoločnosti, len sa pretransformoval do rôznych typov darov, či

už sponzorských, na ktorých sa hrdo skvie meno darcu, alebo aj anonymných darov „od bohuznámych“. Pôvodný kontext už neexistuje, vzťah medzi odpúšťajúcim a kajúcnikom sa rozvoľnil a stal sa abstraktným, no zdá sa, že zlomky dedičstva stredoveku prežívajú naďalej. A je vynikajúce, že slovenský čitateľ má možnosť prečítať si prácu, ktorá pútavo a podrobne vykresľuje dávny svet stredoveku. Lebo ten náš, terajší, stojí na jeho základoch.

Stanislava Moyšová